

Moniuszko Stanisław (1819-1872)

Autor najlepiej znanych polskich oper XIX wieku — *Halki, Straszego dworu*, a także operetek, muzyki teatralnej, pieśni, kantat...

Stanisław Moniuszko urodził się 5 maja 1819 roku w majątku Ubiel koło Mińska w rodzinie ziemiańskiej o patriotycznych tradycjach. Jego ojciec Czesław uczestniczył w kampanii napoleońskiej. O wczesną muzyczną edukację przyszłego kompozytora dbała matka, Elżbieta, z domu Madzarska, która uczyła go gry na [fortepianie](#). W 1827 roku, gdy miał osiem lat, rodzice postanowili przenieść się do Warszawy, by zapewnić mu dobre wykształcenie. Zamieszkali na Żoliborzu, a potem w Pałacu Staszica na Krakowskim Przedmieściu. Staś uczęszczał do gimnazjum pijarów, a muzyki zaczął go uczyć August Freyer, organista w kościele ewangelicko-augsburskim.

Po przenosinach do Mińska od 1830 r. uczył się muzyki u pianisty i dyrygenta Dominika Stefanowicza. Podczas pobytu w Wilnie poznał swoją przyszłą żonę, Aleksandrę Müller, córkę gospodyni domu, w którym mieszkał ze swym stryjem. W domu nazywano ją Aliną, Moniuszko pisząc do niej liczne listy zwał ją Olesią. Wkrótce, w wieku zaledwie 17 lat, oficjalnie zaręczył się z nią.

Ponieważ Szkoła Główna Muzyki prowadzona przez [Józefa Elsnera](#), w której uczył się między innymi [Fryderyk Chopin](#), została zamknięta po powstaniu listopadowym, by kształcić się dalej, Moniuszko musiał wyjechać na studia do Berlina. Od 1837 r. uczył się tam harmonii, [kontrapunktu](#), instrumentacji i dyrygentury pod kierunkiem Carla Friedricha Rungenhagena, dyrektora Towarzystwa Muzycznego Singakademie. Pisał wtedy [pieśni](#), utwory na [fortepian](#), [fugi](#), [kanony](#), [kwartet](#) smyczkowy, pierwsze utwory sceniczne. Jego *Trzy śpiewy* do słów Adama Mickiewicza, wydane w Berlinie, zostały dobrze ocenione przez krytyków „Allgemeine Musikalische Zeitung” i poznańskiego „Tygodnika Literackiego”. W Berlinie często chodził na koncerty, poznawał repertuar operowy, usłyszał też [oratoria Paulus Mendelssohna](#) i *Mesjasz Haendla*. Sam uczył się dyrygowania, akompaniował śpiewakom, brał udział w próbach prowadzonych przez Rungenhagena i innych dyrygentów.

Po trzech latach wrócił do Wilna w roku 1840, gdzie wziął ślub z Aleksandrą Müller, zaczął pracę organisty w tamtejszym kościele św. Jana i uczył prywatnie gry na fortepianie. Jednocześnie zorganizował amatorski zespół chórny oraz orkiestrę, z którymi wykonał *Requiem Mozarta*, fragmenty oratoriów *Stworzenie świata Józefa Haydna* i *Paulus Mendelssohna*. Podczas podróży artystycznych do Petersburga wykonywał swoje utwory, poznawał znanych rosyjskich kompozytorów, m.in. Michaiła Glinkę, Aleksandra Dargomyżskiego, z którym bardzo się zaprzyjaźnił, w jednym z listów nazywał go *rodzonym starszym bratem*, dedykował mu też swoją piękną [uwerturę Bajka](#).

Stanisław Moniuszko, *Prząśniczka*

[Operę](#) zatytułowaną *Halka* (od imienia głównej bohaterki) ukończył w połowie roku 1847 i próbował wystawić ją w Warszawie — ostatecznie w tej pierwszej, dwuaktowej wersji wykonał ją w Wilnie w roku 1848. W 1848 roku w Wilnie poprowadził wykonanie opery *Halka* w pierwszej, dwuaktowej wersji. Dopiero 11 lat później, 1 stycznia 1858 r. odbyła się warszawska premiera nowej, czteroaktowej wersji tej opery, przyjętej z ogromnym entuzjazmem przez publiczność i krytyków. Był to przełom w życiu kompozytora. Z dnia na dzień stał się sławny. W tym samym roku zostało mu powierzone stanowisko dyrektora opery warszawskiej. Po podróży artystycznej do Francji i Niemiec, gdzie spotkał się między innymi z [Franciszkiem Lisztem](#), w listopadzie 1858 r. przeniósł się do Warszawy z całą rodziną (miał wtedy już dziesięcioro dzieci). Jego własna opera *Flis* była pierwszym dziełem, jakim wówczas dyrygował. W tych warunkach, gdy miał do dyspozycji zespół muzyczny i dużą scenę, szybko powstawały jego następne opery: *Hrabina* (1859 r.), *Verbum nobile* (1860 r.) i *Straszny dwór* (1863 r.), którego premiera we wrześniu roku 1865, po klęsce powstania styczniowego, miała tak wielkie powodzenie, że władze carskie zakazały dalszych spektakli po zaledwie trzech przedstawieniach.

Stanisław Moniuszko, *Mazur z opery Halka*

W tym czasie, podobnie jak w innych okresach swojego życia, Moniuszko borykał się z trudnościami finansowymi, o czym pisał w korespondencji: — Ze mną dzieje się zawsze to samo. Nie płacone długi i procenta pochłaniają wszystkie moje dochody — fragment listu do Edwarda Ilcewicza z sierpnia 1865 r.

Z kolei wcześniej, w lutym tego roku jego [kantata](#) *Widma* do słów *Dziadów* Mickiewicza odniosła wielki sukces we Lwowie, gdzie jak sam pisał — W chórze było osób czterdzieści. Śpiewaczkę miałem znakomitą. O barytonie jako o ryczywole zamilknąć wolę.

Kolejny sukces przyniosło mu trzy lata później wykonanie *Sonetów krymskich* skomponowanych w roku 1867 do wierszy Mickiewicza. — Sonety ułożone w muzykę! — rzecz rzadka, prawie nie praktykowana — pisał z podziwem Oskar Kolberg w recenzji dzieła. W 1868 i 1869 roku *Halka* została z wielkim powodzeniem wystawiona w Pradze i Moskwie.

Od 1864 r. uczył harmonii, [kontrapunktu](#) i kompozycji w Instytucie Muzycznym w Warszawie, gdzie jego uczniem był późniejszy świetny kompozytor, wybitny symfonik Zygmunt Noskowski (1846-1909).

Stanisław Moniuszko zmarł nagle na atak serca 4 czerwca 1872 r. w Warszawie, a uroczystości pogrzebowe stały się wielką manifestacją społeczną — 80 tysięcy ludzi wypełniło ulice i towarzyszyło żałobnemu pochodowi zmierzającemu od Krakowskiego Przedmieścia przez Senatorską, Bielańską, Nalewki na cmentarz Powązkowski.

Pod względem ilościowym większość jego muzyki stanowią [pieśni](#), pisane w dużej mierze na potrzeby muzykowania domowego i zebrane w kolejnych tomach *Śpiewników domowych*, jednak najważniejsze utwory w dorobku kompozytora to opery, odzwierciedlające tak ważny przede wszystkim w krajach słowiańskich nurt narodowy w muzyce [romantyzmu](#). Pisał też muzykę religijną, pieśni i opracowania pieśni na [organy](#), chcąc podnieść poziom muzyki wykonywanej w kościele, a także, jak sam pisał, aby pogłębić duchowe przeżycia wiernych. Muzyka instrumentalna ma zdecydowanie mniejsze znaczenie w twórczości Moniuszki — nie napisał ani jednej [symfonii](#), za to wybitnym jego osiągnięciem jest [uwertura](#) fantastyczna *Bajka* (oryginalny tytuł francuski *Conte d'hiver — Baśń zimowa*).

Stanisław Moniuszko, *Bajka*

dr Katarzyna Naliwajek-Mazurek

Ciekawostki

Moniuszko o początkach swoich kontaktów z muzyką: — Pierwszą szkołą pojmowania muzyki były dla mnie *Śpiewy historyczne* Niemcewicza, wykonywane dziwnie miłym głosem przez moją Matkę. Te poważne melodie, jakkolwiek nie bardzo przystępne, były moim codziennym muzycznym pokarmem i pięcioletnie dziecko wszystkie najdokładniej śpiewałem nie uczony (list Moniuszki do Adama Kirkora, pisany w Wilnie 21 listopada 1856, przechowywany w Zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej) .

W roku śmierci kompozytora, po premierze jego operetki *Beata* wykonanej 2 lutego — miał wtedy 52 lata — prasa ostro go atakowała. Z listu Moniuszki do przyjaciela Aleksandra Walickiego z 30 kwietnia 1872 r. dowiadujemy, jak ciężko to przeżywał: — Młoda krytyka pomaga mi, jak umie. Z powodu *Beaty* reflektują mnie, że stary, że niepotrzebnie wołam o natchnienie, gdy ono tylko do młodych przychodzi [...]. Ja im wołam: dobrze! dobrze! tylko raz jeszcze... i skończę. Ale czy panowie zaczniecie?

A jaki był Moniuszko? Opisał go zaprzyjaźniony z nim Aleksander Walicki, który wydał jego biografię już w roku 1873, w Warszawie: — Postać i ułożenie Moniuszki były bardzo niespospolite... Wzrostu był miernego, a nawet bardziej niskiego [...]. Oczy błękitne, trochę zezowate, małe, lecz pełne wyrazu. One to głównie nadawały fizjonomii tę cechę wysokiej inteligencji i zapału, która go tak wyróżniała od innych [...]. W obejściu się ze wszystkimi był nadzwyczaj grzecznym i delikatnym, w towarzystwie miał maniery dystygowane, znamionujące wielkie obycie się ze światem, lecz zarazem i wielką skromność.

23 grudnia 2011 r. w Teatrze Wielkim w Warszawie odbyła się premiera nietypowej inscenizacji *Halki* w pod dyrekcją Marca Minkowskiego w reżyserii Natalii Korczakowskiej. Odmienne niż w dotychczasowej tradycji, postacie opery ubrane były nie w historyczne, stylizowane kostiumy, lecz występowały we współczesnych strojach.

Do posłuchania:

- [Mazur z opery *Straszny Dwór*](#)

- [Uwertura Bajka](#)
- [Taniec cygański z opery Jawnuta](#)
- [Mazur z opery Halka](#)

W Kanonie Muzykoteki Szkolnej:

- [Dziad i baba](#)
- [Przysłowka](#)
- [Bajka](#)
- [Mazur z opery Straszny Dwór](#)
- [Mazur z opery Halka](#)